

Владимир Гвозден

ДА ЛИ ЈЕ МОГУЋ *VITA NUOVA* ИЛИ КАКО ЖИВЕТИ И ПИСАТИ ДЕПРЕСИЈУ

(Александар Станковић: *Из своје коже – Живот с депресијом*, Лагуна, Београд, 2023)

Депресија је варљива метафора. Речник српскоја језика одређује депресију као „психичко стање које се испољава у губитку воље и интереса за рад, потиштено душевно стање, потиштеност, утученост, безвољност, апатија”. Латинска именица *depressio* означава спуштање, опадање или снижавање, па се реч депресија у савременој употреби често поистовећује с обичним падом расположења. У језику се не прави разлика између рђавог расположења и депресије, па тако потоња значи превише тога, не схвата се довољно озбиљно и постаје готово немогуће објаснити о каквој се болести ради. А ипак, у питању је релативно чест поремећај менталног здравља, процена Светске здравствене организације је да на свету пет одсто одраслих особа пати од њега. Познати телевизијски

водителј регионално популарне емисије „Недељом у 2” Александар Станковић је књигу *Из своје коже* написао како би демитологизовао ову болест и изложио њену анатомију и парадоксију.

Станковић настоји да пренесе своје искуство болести, те пружи појединцу са знање да има још људи попут њега. Ипак, његово писање није упало у замку дидактике, ово није штито писано нити у маниру популарне психологије нити литературе за самопомоћ. Литерарни квалитет књиге се највећма осећа у чињеници да ју је аутор писао и како би помогао самоме себи, па се може тврдити како је њена литерарност оличена у спретно оствареној реторици душе, односно у начинима на које аутор изражава и објашњава комплексна психичка стања. Та реторика је изложена двојачко: са леве стране читамо Станковићеве елиптичне и одсечне песме, а са десне дискурзивне прозне записе који детаљније и врло отворено описују промене кроз које је пролазио.

У првој трећини књиге је уверљиво дочарана хроника психичких стања која су коначно довела до свести о болести. Све започиње описом првих симптома депресије, дрхтаја и нервне нестабилности, односно стања у којима младић није могао контролисати емоције и телесне функције. Описани су детаљно и напади панике, као и губљење илузија у формативним годинама (фамозне деведесете) за које аутор сматра да су вероватно један од разлога каснијих депресивних стања. Свака градација

има своју кулминацију, овде је то било око двадесет и пете године. До тада су то биле спорадичне епизоде у животу и у литерарном опису, али сада се текст успорава, као да застаје, заједно са егзистенцијом: Станковић пише како му први пут месецима није било добро, знао је пред вратима телевизије у којој и данас ради по сат-два лежати у старом ситроену – а свако отварање очију је сматрао неком врстом победе. Потом су, након породичног губитка, уследили нови напади слабости праћени изненадним напуштањем новинарских задатака. Такво рђаво стање наш јунак и аутор је покушао надоместити са више спорта и више спавања. Но парадоксално, у животу је доиста свега било више, али нешто је недостајало, нешто најважније – унутарњи спокој.

Први „велики” напад панике догодио се, као у каквом добром роману, у биоскопу, док Станковић, сада као тридесетогодишњак, гледа филм *8 миља* у којем главни јунак Емином доживљава напад панике. Још жешћи напад догодио се шест месеци након рођења кћери. Симптоми су, авај, познати: убрзано дисање, нагон за повраћањем, отказивање ногу, притисак у прсима, лупање срца, гушење, немогућност да сабере мисли, језа, беспомоћност, нелагода... Сазнајемо да су се овакви напади панике догађали ретко, сваке три-четири године, те да таква стања аутор није приписивао болести коју би требало лечити него тек умору или случајности.

Упркос свим овим показатељима, за нашег писца прави почетак болести означава истоимена песма („Почетак”), чији први стих гласи: „лежим у соби и чекам у соби”, а последњи су „у ствари / говорим о потреби / да ми буде боље”. Најпре је све кренуло безазлено, као једноставно неспавање. Но на сцену ступа један од парадокса депресије које тематизује наш аутор: „И позитивни догађаји могу бити окидач за реакцију организма која је све само не позитивна.” Наиме, након што је 2010. године добио награду за новинара године, Станковић више није могао ока склопити. Отишао је у Опатију на договорени излет са супругом и бебом, гурао је колица уз обалу и мало-помало се осећао све горе; поред умора од неспавања у живот се ушуњао и велики немир, трнци који су се најпре увукли у руке, а потом и у ноге. Касније ће освестити чињеницу да истоветни соматски знаци у удовима код њега увек најављују повратак депресије. Умор, немир и недостатак концентрације постају свакодневица и Станковић коначно одлучује да потражи помоћ – тако му је дијагностикована депресија, дијагноза са којом, у тренутку писања књиге, живи већ тринаест година. Овако почиње сага током које је њен јунак попио више од три хиљаде психофарматика и без већих успеха пролазио кроз психотерапију. Фармакотерапија му је, како каже, мање-више помагала, око две трећине времена му је било добро. Но он од једног до три месеца годишње и даље живи са симптомима депресије као што су недостатак концентрације, узнемиреност, недостатак апетита, несаница, губитак телесне тежине, општа слабост, лупање срца (своју депресију укратко и помало духовито описује као „искуство пушења лоше траве и тешке грипе”).

Главна књижевна врлина Станковићеве књиге лежи у успелом дочаравању узбуркане субјективности човека уклештеног између видљивог и невидљивог, између лика познатог јавности, чији живот посматрачима изгледа гламурозно и узорно, и унутрашњег „ја”, расцепљеног и тамног. На делу је особена напетост коју су жудели да дочарају модернистички романсијери, вивисекција једне субјективности,

њеног односа према осећањима, знању и језику. Но, за разлику од фикције, овде имамо аутобиографске и аутофикцијске фрагменте; таква форма изузетно добро прати искуство једне болести за коју аутор каже да има „стотину лица”. Као што је једном приметио Пруст, једино право путовање било би не путовање кроз стотину различитих земаља с истим паром очију већ видети исту земљу кроз стотине различитих пари очију. Такав је утисак који читалац стиче о депресији као болести након читања Станковићеве књиге – сведочимо о једном скупу утисака и искустава који не доспева до кохеренције, али који трага за смислом болести, за (не)могућим одговорима на питање шта су психички, друштвени или органски узроци болести, односно који су начини да се она привремено превлада. Ако је, како каже Станковић поводом Кундере, фикција већа од живота јер дозвољава да без гриже савести уживамо у лажима, онда су овакве књиге које говоре о стварном животу са болешћу важан део борбе својствене књижевном писању – а то је начелно право књижевности да говори о свему и то на одређени начин. Уверљив, на тренутке еруптиван, а на тренутке помирљив говор о ономе о чему се обично ћути, главна је врлина ове књиге која се, на просторима где су психички проблеми и даље смештени у домен стида, може мирне душе препоручити свима као савремени израз књижевности опомене, као изузетан пример старања о властитој души у нашем недовољно гостољубивом свету.